

**ДО ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НА НАУЧНО ЖУРИ
ДОЦ. Д-Р БОЯН КУЛОВ
НИГГГ - БАН**

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Николина Р. Попова – Димитрова,
член на жури в конкурс за заемане на академичната длъжност “доцент” по професионално направление 4.4. Науки за Земята, научна специалност “Икономическа и социална география” (География на туризма) за нуждите на департамент География, обнародван в “Държавен вестник” бр. 104 от 14.12.2018 г. с кандидат доц. д-р **Десислава Георгиева Вараджаква**

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за неговото приложение (ППЗРАСРБ). Тя е съставена от **три части** и заключение, включващи изисквания към кандидата и към неговата учебна и научно-изследователска дейност.

Изисквания към кандидата (чл. 29 (1), (2) ЗРАСРБ и чл. 60 (1) ППЗРАСРБ)

Участникът в конкурса е роден на 27.04.1980 г. в гр. София. През 2002 г. завършва висшето си образование в УНСС и получава ОКС „бакалавър“ по туризъм, а през 2004 г. получава ОКС „магистър“ по туризъм. През 2010 г. на Десислава Вараджаква е присъдена ОНС „доктор“ по шифър 05.02.18 Икономика и управление (туризъм), от УНСС, а през 2016 г. научното звание “доцент” по професионално направление 3.9 Туризъм от ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“.

Трудовата дейност на доц. д-р Д. Вараджаква е изцяло осъществявана в областта на туризма. Тя има натрупан значителен практически опит. От 2003 – 2015 г. тя работи в туроператорски и агентски фирми като туристически агент, мениджър маркетинг и продажби и изпълнителен директор, факт който обективно обуславя практическата ориентация на преподавателската ѝ дейност. Преподавателската ѝ дейност започва през 2010 г. като хоноруван преподавател в ЛТУ, от същата година до 2016 тя работи последователно като преподавател и гл. асистент в Пловдивски университет „П. Хилендарски“, а от 2016 г. досега е доцент във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“

Доц. д-р Д. Вараджакова е **специализирала** в: Université de Savoie, Annecy, Франция. Завършила е успешно сертифицирани курсове на IATA/UFTAA по География за трaвeл агенти, AMADEUS - за продажба на самолетни билети. Участвала е в европейски проект "sustour - обучение и оценка на устойчивостта в туристическия сектор" и е експерт в националната експертна група по устойчив туризъм.

Изисквания към учебната дейност

(чл. 29 (4) и чл. 29 "б"(2), т.2 от ЗРАСРБ и чл. 61 (2), т. 1 от ППЗРАСРБ)

Кандидатът **изнася лекции** в бакалавърски и магистърски програми във ВТУ «Св. св. Кирил и Методий» **по учебните дисциплини:** Градски и извънградски туризъм, Съвременни видове туризъм, Хотелиерство, Ресторантьорство, Туроператорска и туристическа агентска дейност, Международни туристически борси, Международен туристически бизнес, Качество и сертификация в туризма. По основни за нейната преподавателска дейност дисциплини има отпечатан учебник (№ 5) и монографии (№№2 и 3).

Кандидатът владее писмено и говоримо испански, английски, руски и френски език, което в допълнителна степен подсилва преподавателската му дейност.

Доц. д-р Д. Вараджакова осъществява активна **административна дейност** по линия на изготвяне на акредитационна документация, организиране на ежегодна годишна конференция по Туризъм и др.

Изисквания към научно-изследователската дейност

(чл.29 (1), т.3, т.4, чл. 29 «б» (2), т. 2 от ЗРАСРБ и чл 60 (1) т.3 и т.4; чл. 61 (2) т.2 от ППЗРАСРБ

За участие в конкурса кандидатът е представил 43 публикации с общ обем 926 страници, включващи 4 монографии, от които 1 в съавторство, 1 учебник, 9 статии, 24 доклада и 5 статии в професионални списания. От тях поради подчертания прагматичен характер и отсъствие на основни атрибути на научното изследване, не се приемат за рецензиране (№№ 39, 40, 41, 42 и 43). С редуцирането на посочените публикации за рецензиране се приемат 38 труда с общ обем 917 страници, посочени в таблица 1.

Таблица 1

Вид и обем на публикациите, с редукцията, след защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС «Доктор»

№	Вид на публикациите	Брой	Номерация в списъка на публикациите	Брой страници
1	Монографии, части и	4	№№ 1, 2, 3 и 4	531

	равностойни на монографичен труд			
3	Статии	9	№№ 6,7,8,9,10,11,12,13, 14,	45
4	Доклади	24	№№ 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37 и 38	191
5	Учебници	1	№ 5	146
	Общо	38		917

Приетите за оценка публикации са **рецензирани от хабилиитирани преподаватели** на ВТУ «Св.св. Кирил и Методий», УНСС и други ВУЗ в страната. В по-голямата си част тези публикации **са отпечатани** в индексирани издания в страната и в чужбина (№ 7). Някои от тях са достъпни онлайн. По-голямата част от тях са популяризирани чрез книго-разпространението и библиотечния книгообмен.

С изключение на публикации №№ 18 и 20 всички останали трудове са разработени самостоятелно от кандидата, вкл. една глава в колективната монография (№ 4). От справката за **цитирания** на кандидата е видно, че общият брой на цитиранията са 29, а броят на цитираните трудове е **21**.

В тематично отношение продукцията, с която кандидатът участва в конкурса е сравнително разнородна. В нея преобладават публикациите, отнасящи се за управлението на операциите, както в производствените сектори на туристическата индустрия - хотелиерство, ресторантьорство, авиотранспорт, голф индустрия, така и на дестинационно ниво. Предмет на изследователски интерес са: 1/ въпроси на ревеню мениджмънта и ийлд мениджмънта, които се разглеждат в 13 публикации, едната, от които е монографичен труд /№ 2/, следвана от трудове, посветени на видовете туризъм – 7 публикации, едната от тях е монографичен труд /№3/, а друга – учебник /№4/; 2/ въпроси, свързани с управлението на туризма, вкл. на териториално равнище – 5 публикации; и 3/ широк кръг от въпроси, засягащи дигитализацията в туризма, маркетинга в туризма и др. Тематичната рамка на публикационната продукция на кандидата е в съответствие с обявения конкурс. Анализът на тези публикации дава основание те да бъдат групирани в следните тематични направления въз основа на два критерия: а/ количествен критерий (брой публикации) и б/ качествен критерий (научна тежест/вид на публикациите)

- 1. Икономически аспекти, ревеню и ийлд мениджмънт в туризма**
- 2. Видове туризъм**
- 3. Управление на туризма, вкл. на туристическа дестинация**
- 4. Туристически потенциал**
- 5. Туристическо търсене;**

6. Дигитализация и маркетинг в туризма

Първото тематично направление е представено от най-голям брой трудове (№№ 2, 6, 8, 12, 13, 14, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 36, 37 и 38). Те третират една относително нова тема за туристическата практика в България, недостатъчно изследвана, но практически значима - темата за ревеню и ийлд мениджмънта. Авторът сполучливо разглежда особеностите на прилагане на стратегии и тактики за максимизиране на приходите в ключовите производствени сектори в туризма- авиотранспорта, хотелиерството, ресторантьорството и голф индустрията. Монографичният труд « Ревеню мениджмънт в туризма» включва резултатите от третираните въпроси на ревеню мениджмънта в трудове 24, 25, 26, 30, 31 и 33. Следва да отбележим, че в монографията и посочените трудове преобладава репродуктивният подход, авторът не е апробирал управленската практика на ревеню мениджмънта в български туристически предприятия, за да идентифицира спецификата на приложението ѝ в България и по този начин, да повиши чувствително приносна характер на трудовете в посоченото тематично направление

Второто тематично направление според броя на публикациите (№№ 3, 4, 7, 15, 18, 23) и характера им е свързано с видовете туризъм. Една от трите монографии, а именно «Организация на градския туризъм» и учебникът : «Културно исторически туризъм» попадат в това тематично направление. Следва веднага да отбележим, че интересът на автора е насочен към най-актуалните видове туризъм в съвременния свят, а именно културно-историческия и градския туризъм. Монографичният труд «Организация на градския туризъм» разглежда теоретични и методологични въпроси на организацията на туризма в градовете с оглед повишаване на конкурентоспособността им на туристически дестинации.

Като препоръка ще посочим необходимостта от по-силно изразена аналитичност, по посока на сравнителен анализ на съществуващи теоретични гледни точки, както и използване на повече първоизточници, особено в случаите, когато се прави литературен обзор. В настоящата книга авторът предлага методика за усъвършенстване на организацията на градския туризъм, в която да се включат специфични етапи, свързани с този вид туризъм, но няма обосновка на авторството - с какво предложената методика се различава от съществуващите практики. Методите за проучване на търсенето, предлагането, за анализ на туристически продукт, на цената, на рекламата и пр. не са на автора. Посочените методи са универсални и се прилагат не само в сферата на градския туризъм. Забелязват се пропуски в позоваването, например авторството на метода SERVQUAL, с. 103. Положителна страна на този труд е, че може да бъде използван като наръчник за разработване и организиране на градски туристически продукт. Учебникът «Културно исторически туризъм» разглежда важни въпроси, свързани с културните ценности и ролята им в развитието на културния туризъм. Значителна част от съдържанието е дескриптивно, представящо основните видове културно-исторически обекти в България. Липсва критически анализ, стъпващ на оценка на разглежданите

обекти от гледна точка на проблеми, свързани с туристическото им използване. Посочените пропуски са характерни за трудовете, включени във второто тематично направление.

Следващото от разглежданите направления засяга въпроси на управлението на туризма и туристическите дестинации (№№ 10, 11, 16, 17 и 29). Авторът демонстрира оригиналност при подхода към управление на туристическата дестинация като го интерпретира чрез прилагане на теорията на ограниченията (№ 10) и обосновава тежестта на критерия за достъпност до туристическата дестинация при изследването на ограниченията. Няма обаче изследвания на кандидата, доказващи или отричащи изразената от него теза. Чисто теоретично разглеждане на въпросите на устойчиво управление на туристическата дестинация е характерен и за останалите публикации, попадащи в това тематично направление.

Четвъртото тематично направление се отнася до туристическия потенциал. То е представено е от един монографичен труд и един доклад (№№ 1 и 35). Монографията «Бурел: туристически ресурси» има изразен историко-географски характер. Доминиращ е описателният подход. Забелязва се negliжирането на първоизточници, особено когато става дума за фундаментален понятийно терминологичен апарат, например дефиниция и особености на термина «туристически ресурси». Същностната втора глава представя природните и антропогенни обекти и явления в област Бурел без прилагане на туристически ценностен подход, поради което текстът не излиза извън чисто географското му съдържание и му придава характер на справочник, а не на монографичен труд. Приносният характер е слабо изразен. Направените бележки са валидни и за труд № 35- доклад «Via Diagonalis as resource for the development of the cultural tourism in Bulgaria and Serbia».

Петото тематично направление включва два труда (№№ 9 и 21), свързани с разглеждане на различни аспекти на туристическото търсене. Труд № 9 обогатява географията на туризма в България с разкриване на пълна картина на входящия туризъм от съседните балкански страни по отношение на обем и структура на разпределението им във времето. Изводите са с подчертано практическо значение. Вторият труд, разглеждащ въпросите на сигурността на индивидуалните и групови туристи е с преобладаващ репродуктивен характер, без значим научен принос.

Шестото тематично направление включва два доклада за дигитализацията в туризма, систематизиращи сферите на приложение на новите технологии в туризма и техните предимства, както и един доклад в областта на маркетинга в туризма с много добра систематизация на видовете интернет маркетинг, ремаркетинг, способите за взаимодействие с клиента при ремаркетинг и методите за ремаркетинг. И за тези трудове е характерен репродуктивният им характер.

Списъкът на трудове се допълва от един доклад в областта на конкурентоспособността на туристическото предприятие (32) и един доклад, представящ добра практика (34). Труд № 32 разглежда важни теоретични въпроси, свързани с иновациите в туризма и по-специално основните иновационните модели в туризма. Труд № 34 съпоставя добри практики в сферата на отговорния туризъм в Коста Рика и България. Авторът не достига до високо ниво на сравнителен анализ по конкретни съпоставими критерии.

Научната продукция на кандидата по конкурса за „доцент“ се отличава с определена ориентация към актуални аспекти, свързани с развитието на туризма, както и към теми с относително слаба изученост и значителна практическа значимост. Тя е с подчертана целенасоченост, конкретност и практическа ориентация на третираните въпроси, свързани с посочената по-горе проблематика. Тя съдържа следните **сравнителни предимства**:

- 1) Тематично разнообразие, обхващащо всички основни компоненти на производствена структура в туризма, даващо реална и пълна представа за развитието на научното познание в посочените сфери в туризма;
- 2) Изследване на ключови икономически аспекти, вкл. такива, които са нови и слабо изследвани в България като ревеню и ийлд мениджмънт, поради което се отличават с изразено практическо значение;
- 3) Прилагане на регионален подход към изследване на проблемите, свързани с развитието на туризма, придаващ практическа стойност на разработките;
- 4) Доминиращата част от изследванията са самостоятелни, което прави приносите лично дело на кандидата за «доцент и свидетелства за способност за устойчивост на качествените натрупвания в изследователската дейност на доц. д-р Д. Вараджакова.

Приносите са лично дело на кандидата за «доцент». Библиографският апарат е ползван коректно. Не са констатирани недопустими заимствания от други автори.

Препоръки:

Изтъкнатите качества на научната продукция на доц. д-р Десислава Вараджакова обективно свидетелстват за готовност за преминаване към по-високо ниво на изследователска дейност по посока на: 1/ прилагане на емпиричен подход, обвързан с теренни проучвания, за осигуряване на фактологичен принос в развитието на теорията на туризма в България; 2/ разработване на авторски учебници и монографични трудове, както и на трудове с подчертан изследователски характер - студии, които биха допринесли за поддържане на високото качество на университетско обучение по туризъм.

Цитирания

От представените общо 21 цитирани разработки, са установени общо 29 цитирания - рецензентът констатира, че всичките 29 цитирания са от автори, които нямат отношение – не са съавтори, в представените разработки. От всички цитирания, 15 са в **монографии и колективни томове с научно рецензиране**, а 14 - в нерефериращи списания с научно

рецензиране. Броят цитирания говори за стойностна научната продукция на доц. д-р Десислава Вараджакова

Заключение

От направената проверка по представените материали за конкурса **нарушения в процедурата не са констатирани**. Спазени са изискванията на чл. 29 (1), 29 “б” (2) т. 1 и т. 2 от ЗРАСРБ и чл. 60 (1), чл. 61 (1) и (2), т.1 и т. 2 от ППЗРАСРБ.

Въз основа на запознаването с документите по конкурса и оценката на представените публикации могат да бъдат направени следните изводи:

1. В конкурса той е **единствен кандидат**;
2. Придобил е образователната и научна степен “**доктор**”;
3. Заема академичната длъжност “**доц.**” във ВТУ „Константин Преславски
4. Изпълнени са **минималните изисквания** за заемане на академичната длъжност “доцент” дефинирани в Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН, съответно на изискванията по чл. 26, ал. 5 от ЗРАСРБ според представената **С П Р А В К А** от Десислава Георгиева Вараджакова (Пенкова) и установеното от рецензента съответствие с общо **443** точки при изискуем брой 430 точки.
5. Чете пълни **лекционни** курсове по седем учебни дисциплини в ПН 3.9 Туризм .
6. Ръководи **дипломанти (16)** от ОКС “магистър”;
7. **Представена и приета за оценка е** достатъчна по обем, несвързана с докторската теза, научна продукция;
8. Документирани са 29 цитирания на кандидата от други автори;

В своята съвкупност представените за рецензиране публикации от кандидата съдържат **научно-приложни приноси**, с които се доразвива теоретичното знание за решаване на съществени проблеми в областта на устойчивото развитие на туризма.

Общата ми оценка по критериите и показателите за учебната и научно-изследователска дейност показва, че доц. д-р Десислава Вараджакова отговаря на **изискванията** на чл.29 и чл. 29 “б” от ЗРАСРБ и чл. 60 и чл. 61 от ППЗРАСРБ за заемане на академичната длъжност “доцент” по Област 4. Природни науки, математика и информатика, професионално направление 4.4: Науки за земята

София,
15.04.2019 г.

Рецензент:
(проф. д-р Николина Попова)